

بررسی چگونگی نقش و اهداف مدیریت شهری در توسعه و

پیشرفت حقوق فرهنگی شهر

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۱۲/۰۹)

ناهید نصیری فرد^۱

دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین

محمد جوادنیا ریک

دانشجوی کارشناسی حقوق دانشگاه علمی کاربردی تالش

چکیده

یکی از اساسی‌ترین پیش‌نیازهای داشتن جامعه‌ای مناسب داشتن فرهنگی مناسب است و این مسئله محقق نمی‌شود مگر با رعایت اصول، قوانین و مقررات مورد نیاز زندگی شهروندان که عدم رعایت این اصول توسط بعضی از افراد، شهروندان را از ماهیت شهروندی خارج می‌سازد و توسعه شهری را با چالش مواجه می‌کند. امروزه توسعه در قالب محورهای متمایزی شکل گرفته و در روند پیشرفت جوامع نمود می‌یابد. توسعه و ارتقای زندگی شهری مستلزم استقرار مدیریت شهری کارآمد در جامعه می‌باشد. امروزه مدیریت شهرها تحت تاثیر عوامل مختلفی می‌باشند که غایت آن‌ها ایفای نقش در مدیریت شهری و توسعه آن می‌باشد. جوامع شهری علاوه بر نیازمندی در خصوص توسعه مدیریت شهری، احتیاج به ایجاد هماهنگی میان توسعه و فرهنگ خود و رعایت توازن میان آن‌ها دارند. لذا می‌توان با بکارگیری پتانسیل دستگاه‌های دخیل در مدیریت شهر، توسعه حقوق فرهنگی شهرها را به ارمغان آورد. مدیران شهری از طریق مختلفی قادرند توسعه حقوق فرهنگی جوامع را به پیش برند.

واژگان کلیدی: توسعه شهری، مدیریت شهری، حقوق فرهنگی، حقوق شهروندی، حقوق بشر

• مقدمه

امروزه حقوق فرهنگی به عنوان شاخه ای از حقوق بشر در تقسیم بندی های حقوقی از جایگاهی ویژه برخوردار شده و در کشور های در حال توسعه به جهت تقویت گروه ها و اجتماعات فرهنگی در کنار برقراری ارتباط با سایر فرهنگ ها نمود ویژه ای یافته است. در جوامع امروزی با توجه به افزایش جمعیت شهری و گسترش شهر ها ساختار های قانونی اداره کننده شهر ها نیز از کشوری به کشور دیگر متفاوت بوده و هر جامعه ای بنابر مقتضیات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خاص خود شگردي منحصر به فرد در خصوص نحوه مدیریت شهری به کار می گیرد. در دنیای امروزی مسئله مدیریت شهر ها به یکی از اصلی ترین دغدغه های مدیران جامعه مبدل شده و این امر برنامه ریزی هدفمند و برخورد خردمندانه با مسائل مدیریتی شهری در کنار توجه به فرهنگ حاکم بر جامعه و لزوم تلاش در راستای ارتقای فرهنگ عمومی مردم را حائز اهمیت می سازد. به دلیل آنکه توسعه فرهنگی جوامع شهری از روندی پویا، مستمر و همیشگی برخوردار می باشد و جوامع بشری به منظور ارتقای فرهنگی خود و متناسب سازی نیاز های عمومی جامعه با واقعیات حاکم بر آن مبادرت به برنامه ریزی و اجرای سیاست های اتخاذی را پیشی گرفته اند. لذا ایفای نقش شهروندان در کنار مسئولیت های مدیران جامعه می تواند در ارتقای وضعیت موجود جوامع مفید واقع شود. داشتن مدیریتی قوی و کارآمد به منظور برنامه ریزی بکار بست و امکانات موجود در راستای تحقق مدیریت شهری مطلوب و ارتقای حقوق فرهنگی شهر ها با استفاده از ابزار و اهرم های متعددی از قبیل آموزش شهروندان، رسانه، فضای مجازی و... می تواند منتج به نتایج مطلوبی در روند توسعه جوامع بشری گردیده و روند توسعه جوامع را سرعت بخشد.

• مدیریت

مدیریت به معنای برنامه ریزی، ساماندهی، نظارت و ایجاد انگیزش است. مدیریت یکی از علوم دانشگاهی بوده و در جنبه های مختلفی از زندگی بشر امروزی از جایگاه برخوردار می باشد. لذا شناخت دقیق و آشنایی با ابعاد و وظایف آن می تواند آثار مفیدی به همراه داشته باشد.

• تعریف مدیریت

مدیریت عبارت است از فرآیند بکارگیری و اثر بخشی منابع مادی و انسانی زیر نظام ارزشی پذیرفته شده ی آن جامعه با نگاهی به اصولی مانند برنامه ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و

امکانات، هدایت و کنترل و نظارت بر اساس هدف های از پیش تعیین شده. تا امروزه از مدیریت تعاریف گوناگونی ارائه شده است که برخی از مهم ترین آن ها به شرح ذیل می باشند:

- ۱- مدیریت یک فرآیند است، فرآیندی که طی آن تصمیم گیری در سازمان ها صورت می پذیرد.
- ۲- انجام وظایف برنامه ریزی، سازماندهی، رهبری، هماهنگی و کنترل را مدیریت گویند.
- ۳- علم و هنر هماهنگی، کوشش ها و مساعی اعضای سازمان ها و استفاده از منابع برای نیل به اهداف سازمانی و دستیابی به نتایج مطلوب.
- ۴- ایفای نقش رهبر، منبع اطلاعاتی، تصمیم گیرنده و رابط برای اعضای سازمان. (آشوری، ۱۳۵۷)

• مدیریت شهری

شهر مقوله ای است فلسفی، علمی. فلسفی است چون ابعاد ذهنی، هویتی شهر در فراسوی معیار های مرسوم قرار گرفته و در محدوده ارزش های پویای فرهنگی، هنری مقام می گیرد. از این رو الزام است که برخوردی فلسفی با شهر صورت گیرد. شهر مقوله ای است علمی چون ابعاد عینی و کالبدی آن در همه زمینه های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و... با ضوابط و معیار های غلمی قابل سنجش است. از سوی دیگر می توان شهر را یک پدیده ی مکانی، زمانی دانست که در نقطه ای خاص ایجاد شده، در فضا تکامل یافته و با گذشت زمان رشد یافته است.

اعتقاد ویکتور هوگو درباره شهر ها این است که شهر ها کتاب های سنگ هستند که مفاهیم تاریخی و فرهنگی خود را به خوانندگان که همگان افراد ساکن در آن ها هستند انتقال می دهند و به صورتی نمادین بیانگر تاریخ و عادات اجتماعی ساکنان خود هستند. مجسمه ها و ساختمان های موجود در شهر و نقاشی ها ورق های این کتاب اند. در رویکرد جغرافیایی شهر ها را می توان محیطی ساخته و پرداخته دست انسان ها دانست چرا که شهر حاصل رابطه ای دانست که انسان با طبیعت برقرار کرده است. از دیرباز انسان ها به منظور ارضای نیاز های خود در بستری از دگرگونی های معنایی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی فضا را نیز دگرگون می کنند. این دگرگونی از خلل یک فرآیند تخریب ساختن انجام می گیرد؛ بدین معنی که مقدمه ساختن فضا های جدید همواره تخریب فضا های پیشین می باشد.

شهر یک مجموعه زنده است که باید به صورت یکپارچه و واحد اداره شود. امکان ندارد که به

قسمتی از آن رسیدگی و قسمت های دیگر رها شود. در این خصوص اگر قسمتی از شهر توسط یک مجموعه و قسمت های دیگر توسط مجموعه های دیگری به صورت مجزا و مستقل از یکدیگر اداره شوند، این شهر به زودی می میرد و از بین می رود. (بابایی چناقلو، ۱۴۰۰)

• اهداف مدیریت شهری

برنامه ریزی و هدف نهایی در سیستم مدیریت شهری، تقویت فرآیند توسعه شهری است. به نحوی که در سطح متعارف جامعه زمینه و محیط مناسبی برای زندگی راحت و کارآمد شهروندان به تناسب ویژگی های اجتماعی و اقتصادی فراهم شود. در چارچوب این هدف کلان، می توان اهداف خرد فراگیر ذیل را نسبت به تمامی سیستم های مدیریت شهری به شرح زیر تعیین کرد:

۱- توسعه فرهنگی جامعه و حقوق فرهنگی شهرها

۲- ارتقای شرایط کار و زندگی همه جمعیت شهرها با توجه به افراد و گروه های کم درآمد

۳- تشویق توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار

۴- حفاظت از محیط کالبدی شهر

۵- ترویج فرهنگ شهروندی و تربیت شهروندان فرهنگی

• تعریف حقوق شهری

اصلی ترین بحث در حیطه حقوق شهری، آشنایی شهروندان با قوانین و مقررات جاری و مربوطه می باشد. قانون اساسی به عنوان شاخص ترین قانونی که اصول اساسی حقوق یک کشور در آن تبیین شده و روابط بین قوای مختلف و قدرت های عمومی داخل در محدوده آن کشور را بیان می نماید، متضمن قواعد کلی در خصوص جنبه های حمایتی و پیگیرانه از حقوق شهروندی است. در عصر حاضر نیز شهرنشینی به عنوان پدیده ای اجتماعی یکی از ضروریات زندگی محسوب می شود. شهروندان عموماً با سلاقی و انگیزه های مختلف در جوامع شهری به فعالیت می پردازند و از این رو زندگی اجتماعی مستلزم وجود روابط حقوقی بین افراد و گروه های مختلف جامعه می باشد و این روابط اجتماعی باید بر مبنای نظم و قاعده برنامه ریزی شوند چراکه در صورت عدم وجود نظم و ضوابط در جامعه شاهد احاطه زور و تزویر در روابط بین افراد جامعه و متعاقب آن ایجاد هرج و مرج و نابسامانی اجتماعی خواهیم بود. (آشوری، ۱۳۵۷)

• ویژگی های حقوق شهری

بدلیل قرار گیری حقوق شهری در زمره مسائل کاربردی، قواعد و ماهیت های مختلفی در بر دارد که عموماً به سمت قواعد حقوقی متمایل می باشند. حقوق شهری دارای ویژگی های متعددی می باشد که مهم ترین آن ها به شرح ذیل می باشند.

الف) حفاظت از منافع عمومی

حفاظت از منفعت عمومی را می توان به عنوان یکی از بنیادی ترین مولفه ها و شاخص های حقوق شهری مطرح کرد. مقصود از نفع عمومی این است که منفعت و مزایا محدود به گروهی خاص و مختص افرادی معین نبوده و همه ی افراد جامعه و کشور را شامل شود. از این رو مفهومی عام الشمول و کلی بوده که غیر قابل تقسیم می باشد.

ب) آمره بودن قواعد حقوق شهری

به دلیل قرار گرفتن عمده قواعد و اصول حقوق عمومی در روند حفظ و حراست از نفع عمومی، عموم قواعد مربوطه حالتی دستوری و امری پیدا می کنند. مسئولین و اجرا کنندگان قواعد مربوطه به ویژه اصول حاکم بر شهر، از این حالت دستوری و آمره بودن قواعد بهره گرفته و در موقعیتی ممتاز و برتر نسبت به سایرین قرار می گیرند.

ج) حفاظت از منافع محلی

یکی از ویژگی ها و خصلت های دیگر حقوق شهری محافظت از نفع یک محل یا منطقه در شهر می باشد. دامنه نفع محلی و منطقه ای نسبت به نفع عمومی از وسعت کمتری برخوردار بوده و به صورت محدود مطرح می باشد با قید این که در مواقع در تطبیق، منطبق بر نفع عمومی می باشد. از این رو بکارگیری لفظ نفع عمومی در هر دو بحث ملی و محلی یا منطقه ای ممکن خواهد بود.

د) مقدم داشتن منافع عمومی بر منفعت محلی و نفع خصوصی

دولت ها و مسئولین شهری تا زمانی که تجميع میان منافع خصوصی و عمومی و یا جداسازی آن ها از یکدیگر به صورت قانونی و مسالمت آمیز ممکن باشد، حق تعدی به حقوق و منافع خصوصی و محلی مردم را نداشته و مکلف اند تا حد ممکن به رعایت آن ها اهتمام ورزند. اما در صورت تعارض غیر قابل اجتناب میان نفع عمومی و خصوصی، جایگاه نفع عمومی می باشد که بر دیگری غلبه کرده و مقدم خواهد شد. (سلطان زاده، ۱۳۶۷)

• مفهوم حقوق شهروندی

به مجموعه ای آمیخته از وظایف و مسئولیت های شهروندان در مقابل همدیگر، شهر و دولت در کنار حقوق و امتیازاتی که مدیران شهری و به طور کلی قوای حاکم بر جامعه وظیفه تامین آن ها در زندگی روزمره شهروندان را بر عهده دارند، می توان حقوق شهروندی نام نهاد.

حقوق شهروندی در یک جامعه متأثر از فرهنگ شهروندان آن می باشد که عمده آن فرهنگ نیز تحت تاثیر عوامل تاریخی، اجتماعی و سیاسی جامعه می باشد. قرار گیری سه عنصر آرمانی شهروند فعال (عرصه خصوصی)، سازمان اثر بخش (عرصه عمومی) و حاکمیت خوب (عرصه دولت) در کنار یکدیگر برای شکل گیری فرهنگ شهروندی لازم و ضروری می باشد که نقطه پیوند این سه مورد حقوق و تعهداتی می باشد که به طور اخص نسبت به یکدیگر و به طور اعم نسبت به جامعه بر عهده دارند. هر چه یک جامعه به سوی شهروندی فعال، سازمان کارا و حاکمیت خوب حرکت نماید آن جامعه بیشتر به تحقق حقوق و فرهنگ شهروندی نزدیک می شود. (فرازی، ۱۳۹۳)

• جایگاه شهروند در مدیریت شهر

شهروندی در مباحث امروزی از جمله مفاهیم تازه ای می باشد که به طور ویژه و خاصی به استقرار برابری و عدالت در جوامع بشری توجه داشته و از جایگاه مهمی در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی برخوردار شده است. مقوله شهروندی زمانی به طور کامل تحقق می یابد که تمام افراد حاضر در یک جامعه از کلیه حقوق مدنی و سیاسی خود بهره مند بوده و دسترسی مطلوب و دلخواهی به فرصت ها و نیازمندی های زندگی بشری از حیث اقتصادی و اجتماعی داشته باشند.

(فرازی، ۱۳۹۳)

• توسعه

توسعه در لغت به معنای رشد تدریجی در جهت پیشرفته تر شدن و قدرتمند تر شدن و حتی بزرگ تر شدن است. (گی، ۱۳۷۶)

توسعه جریانی می باشد که در خود تجدید سازمان و سمت گیری متفاوت کل نظام اقتصادی اجتماعی را به همراه دارد. توسعه علاوه بر اینکه بهبود میزان تولید و درآمد را به دنبال دارد. شامل دگرگونی های اساسی در ساختار های مختلف نهادی، اداری، اجتماعی و دیدگاه های عموم مردم

است. زنده یاد دکتر حسین عظیمی توسعه را به معنای بازسازی جامعه بر اساس اندیشه ها و بصیرت های تازه معرفی می نماید. توسعه پدیده ای مرکب از جنبه های کمی و کیفی می باشد. مفهوم توسعه، برداشتی ادراکی از کمیت و کیفیت زندگی مردم در ابعاد زیستی، اجتماعی و اقتصادی است. در هر یک از ابعاد مذکور، میزان تحقق اهداف و برنامه ریزی های توسعه می تواند تعیین کننده میزان حصول به توسعه باشد. (آشوری، ۱۳۵۷)

• حقوق فرهنگی در شهر

حقوق فرهنگی یکی از انواع حقوق بشر می باشد که کمتر مورد توجه قرار گرفته و در برخی موارد شاهد انکار وظایف و تکالیف دولت ها در این خصوص می باشیم. این امر در حالیکه فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را شکل داده و وجه تمایزی میان انسان و سایر موجودات گیتی می باشد. حقوق فرهنگی که تولد آن به دهه هفتاد میلادی بر می گردد، طبق بند یک و دو از ماده ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ مورد شناسایی قرار گرفته و به رسمیت شناخته شده است. حقوق فرهنگی عبارت است از مجموعه قوانین، مقررات و آئین نامه های اجرایی که منظور از آن ها حفظ و اشاعه ادب علمی، آثار نویسندگان، دانشمندان و محصولات فرهنگی می باشد. حقوق فرهنگی دسته ای از حقوق بشر را در بر می گیرد که از حقوق انسان ها در راستای مشارکت در حیات فرهنگی جامعه، استفاده از توسعه های علمی، فراگیری علوم و دانش، دسترسی به آموزش و حفظ هویت فرهنگی حمایت می نماید. (افروغ، ۱۳۷۹)

• نتیجه گیری

زندگی اجتماعی مردم از ملزومات متنوعی برخوردار است که هر یک به نوبه خود در ارتقاء کیفیت آن و توسعه مدیریت شهر ایفا نقش می کنند. امروزه توسعه و رشد جوامع بشری به جزئی لاینفک از زندگی اجتماعی مردم مبدل شده و در ارتباطی تنگاتنگ با مسائل و موارد مختلف می باشد. مدیریت شهری یکی از عوامل مهم و اثرگذار در توسعه جوامع می باشد که از طریق به کارگیری ظرفیت های موجود می تواند ضمن ارتقای سطح کیفی اداره شهر ها در توسعه و رشد زندگی اجتماعی مردم مفید واقع شود. لازمه استقرار مدیریت کارآمد در شهر ها وجود هماهنگی معقول و هدفمند در ساختار های اداری نهاد ها و ارگان های موجود در شهر و انجام وظایف هر

یک از آن‌ها بر اساس برنامه ریزی متناسب و کارشناسی شده با مقتضیات جامعه و شهروندان می‌باشد. از سوی دیگر اصلاح رفتار شهروندان در جامعه و هماهنگ‌سازی آن‌ها با برنامه ریزی‌های کلان صورت گرفته در سطح جامعه می‌توان در ایجاد و استقرار مدیریتی کارآمد در شهرها مفید واقع شود. امروزه با توجه به گسترش بیش از حد شهرها و افزایش مطالبات و خواسته‌های مردمی از دستگاه‌های متولی خدمات عمومی، لزوم هماهنگی بیش از پیش از پیش کلیه دستگاه‌های اجرایی به هنگام ارائه خدمات نفوذ بیشتری یافته و لزوم حرکت جوامع به سوی مدیریت واحد و یکپارچه شهری را عینیت بخشیده و زمینه‌های جلب مشارکت عمومی شهروندان جامعه در پیشبرد امور را فراهم می‌آورد. البته در مسیر استقرار مدیریتی جامع و یکپارچه در هدایت و رفع امور شهری برخی موانع نمود می‌یابند که برای نمونه می‌توان به عدم هماهنگی مردم جامعه نسبت به پذیرش اجرای برنامه ریزی‌های کلان مدیریتی صورت گرفته از سوی مدیران شهری و هم‌چنین وجود پاره‌ای از قوانین محدودکننده در این خصوص اشاره داشت.

منابع و مآخذ

- ۱- ابوالحمد، عبدالحمید (۱۳۵۳). حقوق اداری، جلد اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- ۲- احمدی، نیلوفر (۱۳۸۸). شهروند و حقوق شهروندی، فصلنامه اقتصاد
- ۳- ارمه، گئی (۱۳۷۶). فرهنگ و دموکراسی، مترجم: مرتضی ثاقب فر، تهران، انتشارات ققنوس
- ۴- افروغ، عماد (۱۳۷۹). فرهنگ شناسی و حقوق فرهنگی، تهران، انتشارات فرهنگ و دانش
- ۵- امرایی، بهروز و مصطفی اشرفی پور (۱۳۹۵). مروری بر توسعه اقتصادی و مهم ترین عوامل موثر بر آن با استفاده از رویکرد داده های ترکیبی، اولین همایش ملی مدیریت توسعه
- ۶- آخوندی، عباس و دیگران (۱۳۸۷). آسیب شناسی مدل اداره امور شهر در ایران، پژوهش های جغرافیایی
- ۷- آشوری، داریوش (۱۳۵۷). تعریف ها و مفهوم فرهنگ، تهران، نشر مرکز اسناد فرهنگی آسیا
- ۸- بابایی چناقلو، نیما (۱۴۰۰). نقش مدیریت شهری در توسعه حقوق فرهنگی شهر در پرتو رسانه آزاد
- ۹- بنی اسدی، علی اکبر (۱۳۹۵). بررسی اثرات اجرای آموزش مهارت های شهروندی بر ارتقای معلومات حقوق شهروندی و رفتار زندگی جمعی کودکان و نوجوانان، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری
- ۱۰- تری یاندیس، هری (۱۳۷۸). فرهنگ و رفتار اجتماعی، مترجم: نصرت فتی، تهران، انتشارات رسانه
- ۱۱- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۴۰۲). ترمینولوژی حقوق، چاپ سی و هفتم، تهران، انتشارات گنج دانش
- ۱۲- حاجتی اشرفی، غلامرضا (۱۳۸۷). مجموعه کامل قوانین و مقررات شهرداری و شورای اسلامی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات گنج دانش
- ۱۳- خالقی، علی (۱۴۰۳). آیین دادرسی کیفری، چاپ چهل و هشتم، انتشارات شهردانش
- ۱۴- خمینی، روح الله (۱۳۸۵). صحیفه نور، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- ۱۵- سلطان زاده، حسین (۱۳۶۷). مقدمه ای بر تاریخ شهر و شهر نشینی در ایران، انتشارات امیر کبیر
- ۱۶- سلیمی، حسین (۱۳۷۹). فرهنگ گرای، جهانی شدن و حقوق بشر، چاپ اول، تهران

- ۱۷- صالحی امیری، سید رضا (۱۳۸۶). مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، تهران، انتشارات ققنوس
- ۱۸- عبداللهی، غلامحسین (۱۴۰۲). محشای قانون شهرداری، چاپ سوم، انتشارات مجد
- ۱۹- فرازی، عباس (۱۳۹۳). حقوق شهروندی، تهران، انتشارات نشر سبز
- ۲۰- قاسمی پیربلوطی، اکبر و میثم جعفری (۱۴۰۲). کلیات حقوق شهروندی، چاپ اول، انتشارات مجد
- ۲۱- کامیار، غلامرضا (۱۳۹۷). حقوق شهری و شهرسازی، چاپ سوم، مجمع علمی و فرهنگی مجد
- ۲۲- منصور، جهانگیر و حسین زارعی (۱۴۰۳). قانون اساسی جمهوری اسلامی، چاپ صد و سی و نهم، انتشارات دوران
- ۲۳- نادری، شیما و دیگران (۱۴۰۰). حقوق شهروندی، چاپ اول، انتشارات پژوهش‌های عدالت
- ۲۴- ولفگانگ، زاکس (۱۳۹۷). نگاهی نو به مفاهیم توسعه، مترجمان: فریده فرهی و وحید بزرگی، ناشر نشر مرکز
- ۲۵- همتی، رضا (۱۳۹۳). تحلیل جامعه‌شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی و عوامل تبیین‌کننده آن، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی